

УДК 339.564:330.322(477)

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2026-1-9>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ, РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ

С. Г. ТУМА

аспірант,

Кременчуцький національний університет
імені Михайла ОстроградськогоORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8572-0755>**М. В. МАСЛАК**

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри маркетингу,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3322-740X>**Я. Ю. ЯКОВЕНКО**

PhD з економіки, доцент кафедри економіки,

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5042-2701>

Анотація. *Мета статті* – обґрунтувати механізм відновлення та розвитку експортного потенціалу України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови. Використано такі **методи дослідження**: системний та структурно-логічний аналіз, метод багатокритеріального аналізу рішень, метод узагальнення. **Результати.** Обґрунтовано необхідність зміни структури експорту. Проаналізовано роль міжнародних програм у забезпеченні макроекономічної стабільності. Розроблено методичний підхід до визначення пріоритетності фінансової підтримки експортерів. Запропоновано комплекс механізмів залучення інвестицій, адаптованих до умов воєнних ризиків. **Практична значущість результатів дослідження** полягає в тому, що вони дозволять підвищити ефективність державної експортної політики в контексті інтеграції України до ЄС.

Ключові слова: експортний потенціал, повоєнне відновлення, інвестиційні механізми, зелена економіка, інституційна трансформація, резильєнтність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Повоєнний період відкриває перед Україною як складні виклики, так і значні можливості для відновлення та нарощування експортного потенціалу. Для України ці процеси набули екзистенційного значення внаслідок повномасштабної агресії РФ, яка не лише завдала безпрецедентних руйнувань національному господарству, але й стала каталізатором прискореної інтеграції країни до євроатлантичного економічного простору. З одного боку, руйнування промислової бази та логістичних ланцюгів створює значний дефіцит ресурсів. З іншого – необхідність відбудови формує унікальний шанс для модернізації економіки на новій технологічній основі, відмови від застарілих радянських практик та впровадження принципів сталого розвитку та «зеленого» переходу. Проблема забезпечення

експортного потенціалу в цих умовах виходить за межі суто економічних категорій і набуває статусу ключового елементу національної безпеки та резильєнтності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика повоєнного відновлення та трансформації експортного потенціалу України широко висвітлена у стратегічних документах та наукових працях останніх років. Фундаментальні засади національної стратегії відбудови закладені у Плані відновлення України [1] та деталізовані в рамках інструменту Ukraine Facility на 2024–2027 роки [2], які визначають євроінтеграційний вектор розвитку. Питання залучення іноземного капіталу в умовах воєнних ризиків досліджували Т. Пісецька [9] та А. Гайдуцький [10], які наголошують на необхідності спеціальних інвестиційних стимулів. Проблеми промислової модернізації та переходу від сировинної

моделі розглядаються у працях О. Крехівського та О. Саліхової [12], які підкреслюють роль внутрішніх та зовнішніх ресурсів у цьому процесі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність ґрунтовних розробок у сфері макроекономічної стабілізації та загальних стратегій відбудови, на сьогодні залишається недостатньо опрацьованим питання створення прикладного інструментарію для селективної підтримки експортоорієнтованих підприємств. У науковому дискурсі відсутній чіткий методичний підхід до визначення пріоритетності фінансування експортерів, який би враховував не лише економічні показники, а й специфічні критерії воєнного часу: фіскальну ефективність, здатність до швидкої інтеграції в безпекові ланцюги ЄС та відповідність новим екологічним стандартам.

Крім цього, потребує поглибленого вивчення проблема адаптації інвестиційних механізмів безпосередньо в активній фазі бойових дій, коли класичні моделі залучення капіталу не працюють. Існує об'єктивна необхідність в обґрунтуванні організаційно-економічного механізму, що поєднає можливості новітніх європейських інструментів безпеки з реальними потребами трансформації українського промислового сектору від сировинної моделі до високотехнологічної.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтування організаційно-економічного механізму забезпечення та розвитку експортного потенціалу України в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, з фокусом на інституційній трансформації, переході до високотехнологічної моделі економіки та інтеграції в європейські оборонні й виробничі ланцюги доданої вартості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стратегічний аналіз перспектив відновлення свідчить, що однією з ключових передумов є відбудова критичної інфраструктури – портів, залізниць, логістичних хабів – що дозволить відновити транспортні шляхи та забезпечити безперебійне постачання товарів за кордон. Нині блокада чорноморських портів змусила експортерів шукати альтернативні маршрути, що призвело до розвитку дунайського кластеру та сухопутних коридорів до ЄС. Проте, для відновлення експорту в масштабах, необхідних для зростання ВВП, повноцінне функціонування глибоководних портів залишається безальтернативним імперативом. Попри значну кількість публікацій, питання комплексного поєднання нових інституційних інструментів ЄС (SAFE, ReArm Europe) [16; 17] з реальними секторальними трансформаціями українського бізнесу (металургія, критична сировина) в умовах активної фази війни 2024–2025 років залишається недостатньо вивченим.

При цьому особливу увагу слід приділити модернізації експортно-орієнтованих підприємств і впровадженню інноваційних технологій, що підвищить конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках. Це не просто питання відновлення втрачених потужностей, а питання відповідності новим глобальним стандартам, зокрема екологічним вимогам ЄС (СВАМ). Європейська інтеграція та укладення нових торговельних угод створюють сприятливі умови для диверсифікації експортних потоків і зміцнення позицій України в глобальних ланцюгах доданої вартості.

Розширення доступу до ринків Азії, Африки, Америки та нарощування товарної присутності на ринку ЄС може стати потужним драйвером зростання, особливо для аграрного сектору, харчової промисловості, ІТ, машинобудування та продукції з високою доданою вартістю. Важливо зазначити, що структура експорту має зміститися від сировинної (зерно, руда) до продуктової (біопаливо, продукти харчування, зелена сталь, техніка).

Крім того, очікується активне залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги, іноземних інвестицій і страхування експортних ризиків, що стане важливим фактором для стимулювання зовнішньоторговельної діяльності українських підприємств. Важливою умовою для реалізації цих перспектив є забезпечення макроекономічної стабільності, правової визначеності та реформування інституцій, зокрема митної та податкової систем.

Що стосується інституційної архітектури відновлення, то майже одразу після початку повномасштабного вторгнення керівництво України почало працювати над заходами та програмами відновлення України, які вже частково втілюються та будуть втілені після завершення активної фази бойових дій. Програми з відновлення включають комплексний підхід та покривають всі аспекти побутового та промислового відновлення.

Якщо проаналізувати ретроспективно, то після початку повномасштабної війни багато країн і міжнародних організацій заговорили про необхідність створення нового «Плану Маршалла» для України. Йдеться про масштабні ініціативи з фінансової, технічної та інституційної підтримки післявоєнного відновлення держави. У 2022 році Україна презентувала власний Національний план відновлення, який охоплює 15 національних програм, спрямованих на модернізацію економіки, розвиток інфраструктури, енергетики, аграрного сектору та цифрової трансформації. Документ базується на п'яти принципах: негайний початок і поступовий розвиток, нарощування справедливого добробуту, інтеграція в ЄС, відбудова кращого, ніж було, та стимулювання приватних інвестицій [1].

План відновлення України є стратегічною ініціативою, спрямованою на відбудову країни після масштабних руйнувань, спричинених війною. Його візія – перетворити Україну на сильну європейську державу та привабливий центр для іноземних інвестицій. План охоплює 10-річний період і передбачає реалізацію понад 850 проєктів у різних сферах, таких як оборона, енергетика, інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, культура та соціальна політика. Загальний обсяг необхідного фінансування оцінюється у понад 750 мільярдів доларів США.

По мірі поглиблення євроінтеграційних процесів, ключовим інструментом середньострокового планування став Ukraine Facility як план на 2024–2027 роки, – стратегічний документ, розроблений урядом України у співпраці з Європейською комісією, який визначає напрями використання 50 мільярдів євро фінансової допомоги від ЄС, які спрямовуються на підтримку державного бюджету, стимулювання інвестицій та надання технічної допомоги. Фінансування розділено на три основні складові [2–4]: 1) 38,27 млрд євро – пряма бюджетна підтримка (включаючи 33 млрд євро пільгових кредитів і 5,27 млрд євро грантів), що забезпечує макрофінансову стабільність та фінансування поточних видатків держави за умови виконання квартальних індикаторів реформ; 2) 6,97 млрд євро – інвестиційний фонд для пріоритетних секторів (спеціальний інструмент гарантій, який дозволяє міжнародним фінансовим організаціям (ЄБРР, ЄІБ) та приватним інвесторам заходити в проєкти в Україні зі зниженими ризиками), що, згідно очікувань, дозволить мобілізувати до 40 млрд євро додаткових інвестицій; 3) 4,76 млрд євро – технічна та адміністративна підтримка, спрямована на імплементацію законодавства ЄС та розбудову спроможностей.

Загалом, згаданий план охоплює 15 секторів реформ, серед яких управління державними фінансами, боротьба з корупцією, розвиток людського капіталу, децентралізація, енергетика, цифровізація та зелений перехід. Особлива увага приділяється підтримці малого та середнього бізнесу, зокрема у сферах зеленої металургії, машинобудування та фармацевтики. Виконання плану передбачає досягнення чітко визначених індикаторів, за якими Європейська комісія оцінюватиме прогрес реформ. Фінансування надається поквартально, залежно від виконання цих індикаторів. Загалом, план для Ukraine Facility є ключовим інструментом відновлення, модернізації та інтеграції України до ЄС, забезпечуючи прозоре та ефективне використання міжнародної допомоги та повністю інтегрується з чинним законодавством України.

Не можна не відзначити і роль міжнародних платформ та секторальних ініціатив у повоєнному відновленні економіки України. Зокрема, щорічну

Міжнародну конференцію з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference, URC), присвячену мобілізації міжнародної підтримки для післявоєнного відновлення, реформ та модернізації України. Тільки у 2024 році було підписано понад 110 міжнародних угод на загальну суму понад 16 мільярдів євро, включаючи інвестиції в енергетику, підтримку малого та середнього бізнесу та програми з підвищення кваліфікації [5]. Конференція також підкреслила важливість прозорості, підзвітності та участі громадян у процесах відновлення, що є ключовими принципами для зміцнення довіри до української влади та міжнародних партнерів.

Крім економічних аспектів, Національна рада з відновлення України від наслідків війни розробила та представила Проєкт Плану відновлення України у сфері культури та інформаційної політики. Проєкт Плану відновлення України в частині культури та інформаційної політики, підготовлений Міністерством культури та інформаційної політики (МКІП), визначає стратегічні напрями відновлення та розвитку культурної сфери у період 2022–2032 років. Документ охоплює ключові сфери, зокрема культуру, креативні індустрії, книговидавництво, бібліотеки, релігію, етнополітику, інформаційну політику, цифрові трансформації та національну пам'ять. Серед пріоритетів – відновлення зруйнованих або пошкоджених закладів культури, розвиток цифрової культури (наприклад, створення національної електронної бібліотеки та архіву), а також модернізація інфраструктури для популяризації національної ідентичності. Особливу увагу приділено підтримці незалежних ЗМІ, підвищенню медіаграмотності та розвитку кіноіндустрії. Фінансова потреба для реалізації цих ініціатив оцінюється в 15–20 млрд доларів США. Проєкт був представлений для громадського обговорення, під час якого МКІП отримало численні пропозиції від громадськості, що були враховані при доопрацюванні документа. Загалом, план спрямований на зміцнення культурного суверенітету України, збереження національної ідентичності та протидію інформаційним загрозам у контексті післявоєнного відновлення країни. Ці та інші документи, конференції і ініціативи формують основу для стратегічного планування, реалізації заходів з відновлення та розвитку експортного потенціалу України у повоєнний період.

Станом на середину 2025 року деякі підприємства вже розпочинають проєкти з модернізації існуючих виробничих потужностей (brownfield проєкти) та розвитку нових сегментів бізнес-діяльності (greenfield проєкти). Наведений процес є індикатором адаптації українського бізнесу до нових умов та його готовності інтегруватися в європейські виробничі ланцюги.

Серед найбільших «brownfield» проектів слід відзначити модернізацію переробного комплексу ПрАТ «Північного ГЗК», який входить до групи Метінвест та активно втілює стратегію переходу до «зеленої» металургії. Високоякісні окатки є сировиною для технології прямого відновлення заліза, яка дозволяє суттєво знизити викиди вуглецю порівняно з традиційним доменним виробництвом. Наступним етапом Метінвест розглядає будівництво плавильного заводу на базі ПрАТ «Північний ГЗК», що дозволить виробляти сляби, затребувані на ринку ЄС. Проект вже отримав реальну фінансову підтримку, що свідчить про довіру міжнародних інституцій до українських промислових гігантів та готовність підтримувати модернізацію навіть у складних безпекових умовах [6].

Сектор будівельних матеріалів в очікуванні масштабної відбудови країни також демонструє значну активність. Слід відзначити розвиток та розширення виробничих потужностей експорт-орієнтованих виробників будівельних сумішей в Україні, серед яких: ПрАТ «Івано-Франківськцемент», який запустив нову виробничу лінію у 2025 році. Компанія впроваджує новітні енерго-ефективні технології, зокрема циклонні теплообмінники, що дозволяє підвищити продуктивність та знизити енергоспоживання [9].

Знаковою подією стала консолідація на ринку цементу. Один з найбільших виробників цементу в Європі – АТ «Подільський цемент» (входить до складу ірландської компанії CRH) у 2025 році суттєво розширив виробничі потужності [11].

Розвиток видобутку критичної сировини є одним з найбільш перспективних напрямків інтеграції України в глобальні ланцюги постачання. Так, AVELLANA GOLD, яка в 2025 р. активізувала видобуток золота та поліметалів на Мужіївському родовищі в Закарпатській області [15]. Особливої уваги заслуговує проєкт BGV Graphite [7], який передбачає будівництво гірничо-збагачувального комбінату на базі Балахівського родовища графітових руд та будівництво заводу з виробництва сферичного графіту для літій-іонних батарей.

Наведені вище приклади інвестиційних проєктів в Україні 2024–2025 рр. свідчать про те, що гравці великого бізнесу вже визначаються з пріоритетними напрямками своєї виробничої діяльності, плоди якої направлені на експорт з урахуванням нових геополітичних реалій, змін на світових ринках та реалій ведення бізнесу з країнами Європейського Союзу, які окрім високої якості продукції, вимагають максимальне зменшення викидів CO₂, екологічність та безпечність виробництва.

Для великого бізнесу, який має фінансову можливість залучати передові світові практики для розробки концепцій, базового інжинірингу та

підбору обладнання нових технологічних ліній; має позитивну фінансову історію для залучення фінансування від міжнародних фондів, легше визначитися з пріоритетними напрямками розвитку підприємств, направлених на експорт. В той час як для малого бізнесу, направлено на експорт, слід визначитися спираючись не лише на нові геополітичні реалії та зміни на світових ринках, а й на аналіз співвідношення експорту товарів до експорту послуг.

Слід зауважити, що пріоритетним напрямком розвитку експорту України після закінчення війни може стати розвиток сфери послуг, який зараз становить 15–20% загального експорту та розширення переліку експортованих послуг. Розвиток сфери експорту послуг не потребує значних капіталовкладень, не спричиняє негативний вплив на довкілля, гнучкий до більшості зовнішніх чинників, таких як: наявність ресурсів, територій, ліцензій та дозволів.

Одним з інноваційних напрямків розвитку сфери послуг з залученням територій, на яких велись активні бойові дії, може стати розгортання навчальних баз для військових та випробувальних полігонів для військової техніки, обладнання. Приймаючи до уваги той факт, що ці території забруднені залишками зруйнованої інфраструктури, знищеною військовою технікою та на цих територіях проживає мало населення, вони тривалий час будуть непридатними для класичної сільськогосподарської діяльності та будь-якого відновлення промисловості, окрім військової; натомість необхідно переосмислити підходи до раціонального використання наявних ресурсів та запобігти перетворенню цих територій на ще одну зону відчуження.

Задля диверсифікації експорту послуг та ефективного використання цих територій, доцільно розглянути варіанти перетворення їх на тренувальні полігони для підготовки військових кадрів не тільки для України, а і для країн-членів НАТО та випробувальні майданчики нової військової техніки, зброї та засобів розмінування території. Крім того, новим суттєвим джерелом надходження коштів під час війни та після неї може стати експорт української зброї. Попри надзвичайну спроможність інновацій та швидкість виробництва, значна частина українських виробників залишається недовантаженою. Експорт озброєння не тільки наповнить державний бюджет, а й дозволить виробникам, на отримані від продажів гроші, розвиватися, удосконалювати та розширювати власне виробництво. Наразі Україна не використовує унікальну можливість монетизації свого військового досвіду та велику долю невикористаного потенціалу приватних виробників озброєння.

Підсумовуючи викладене вище зауважимо, що визначення пріоритетних напрямків післявоєн-

ного розвитку експорту з урахуванням нових геополітичних реалій та змін на світових ринках вже розпочалось. Українській бізнес на підконтрольних територіях, незважаючи на труднощі та обмеження військового часу, здебільшого вистояв та шукає шляхи відновлення виробничих потужностей. З метою зменшення залежності від окремих ринків збуту і товарів та підвищення стабільності експортних потоків виробники експортоорієнтованих товарів мають провести аналіз можливостей для диверсифікації, використовуючи схему аналізу, наведену на рис. 1.

Як бачимо, виникає необхідність оцінити потреби у фінансовій підтримці експортерів та експорторієнтованих виробників. Україні потрібна багатоаспектна програма оцінки потреб у фінансовій підтримці експортерів. Програма повинна ранжувати потенційних кандидатів на отримання фінансової допомоги, ставлячи пріоритетними такі фактори як рівень експорту ком-

паній-претендентів, сектори економіки, які потенційно принесуть найбільший потік фінансових надходжень в країну та підвищать репутацію країни на світовому ринку.

Приклад системи ранжування наведений в Табл. 1. Визначення пріоритетності надання державної підтримки експортерам базується на використанні методу багатокритеріального аналізу рішень (англ. Multi-Criteria Decision Analysis, MCDA), а саме комбінації методу аналізу ієрархій Т. Сааті та методу зваженої суми.

Даний підхід дозволяє нівелювати суб'єктивність та врахувати як кількісні (обсяг податків), так і якісні (репутація, інноваційність) фактори [8]. Вагові коефіцієнти для кожного критерію визначено експертним шляхом з урахуванням специфіки воєнного стану та критичних потреб макроекономічної стабільності України у 2024–2025 роках. Логіка розподілу ваг обґрунтовується наступними імперативами:

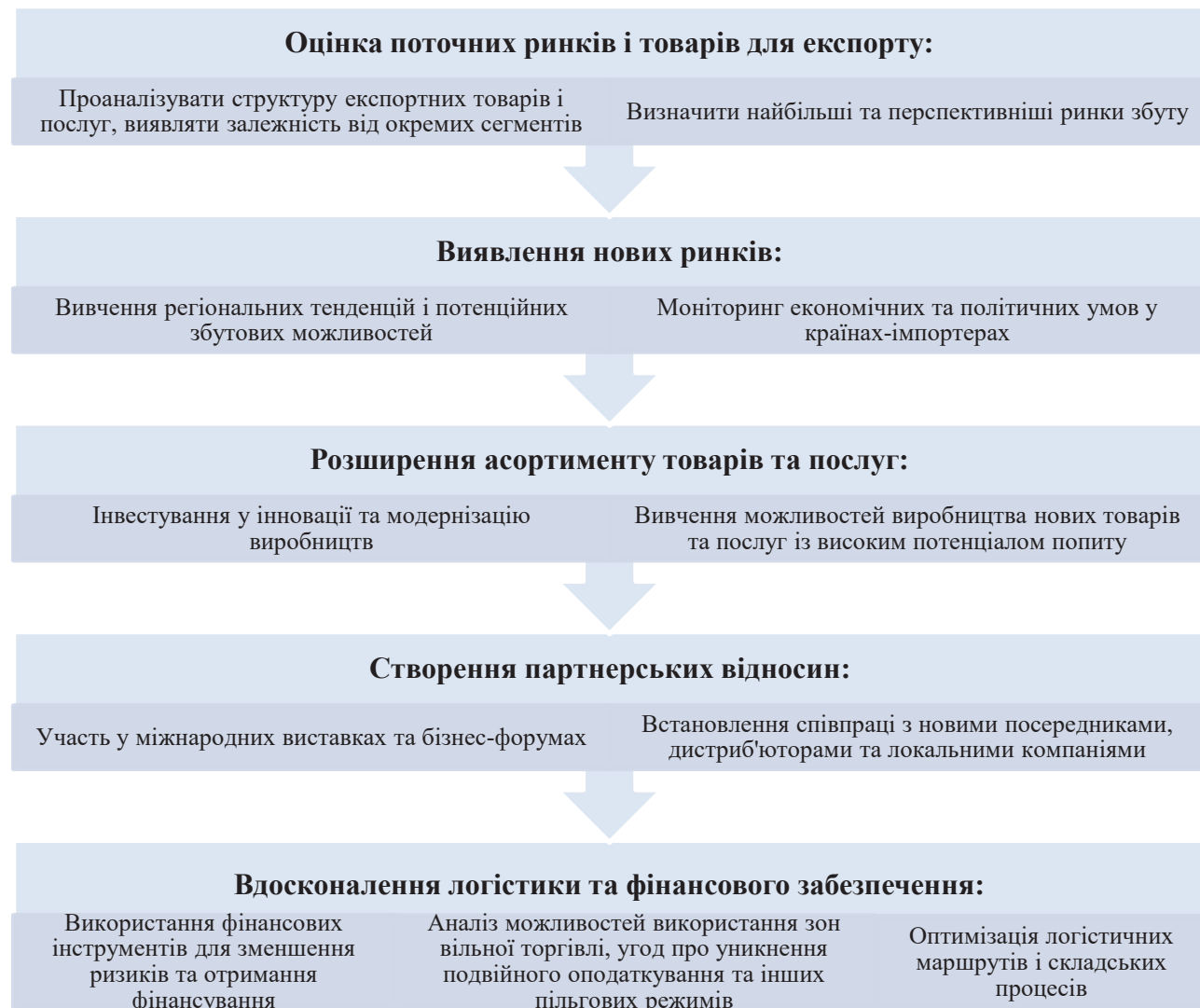

Рис. 1. Схема аналізу можливостей для диверсифікації експортних потоків

Джерело: авторська розробка

Таблиця 1

Система ранжування експортерів-кандидатів на отримання державної фінансової допомоги

№	Аспект	Опис	Ранжування	Вага (від 0 до 1)	Коментар / Пріоритетність
1	Затребуваність товарів та послуг на світових ринках				
1.1	Актуальність продукту на зовнішніх ринках	Конкурентоспроможність продукту на зовнішніх ринках	Високе	0,12	Товари та послуг, які саме зараз високо затребувані на світовому ринку
1.2	Інноваційність продукту на зовнішніх ринках			0,12	
2	Розрахунковий обсяг податків та зборів, сплачених при виробництві товарів, включаючи ПДВ, ЄСВ, ПДФО, військовий збір, тощо	Обсяг залучення працівників, інфраструктури та розрахунковий обсяг сплачених податків виробником чи надавачем послуг	Високе	0,22	Виробник, на етапі виробництва, залучає працівників, використовує інфраструктуру, організовує закупівлю сировини, тощо, - ця діяльність створює робочі місця, розвиває інфраструктуру, наповнює бюджет
3	Технічна модернізація	Інновації, автоматизація виробничих процесів	Високе	0,21	Важливо для довгострокової конкурентоспроможності товарів та послуг
4	Репутаційний	Вплив на репутацію країни	Середнє	0,13	Репутаційна складова важко вимірювальна величина, але дуже важлива для сталого розвитку
5	Продуктивність	Виробничі потужності, якість та обсяги продукції	Середнє	0,11	
6	Відповідність стандартам та сертифікація	Відсутність бар'єрів у країнах-імпортерах	Низьке	0,06	Потенційний експортер повинен адаптувати продукцію під стандарти, прийняті в країнах-покупцях
7	Логістика	Ефективність логістичних мереж та витрат на доставку	Низьке	0,03	Впливає на ціну і швидкість поставки

Джерело: авторська розробка

1) фінансова ефективність (вага 0,22 – найвищий пріоритет; в умовах дефіциту державного бюджету, який за оцінками KSE Institute та МВФ на 2025–2028 роки становить близько \$53 млрд [14], ключовим критерієм ефективності експортера стає його здатність генерувати податкові надходження (ПДФО, військовий збір, податок на прибуток) тут і зараз. Дослідження фіскальних мультиплікаторів в Україні свідчать, що бюджетні видатки мають стимулюючий ефект лише за умови надійної ресурсної бази. Тому експортери, що забезпечують високу ліквідність для держави, отримують найвищий пріоритет;

2) технічна модернізація та інноваційність (вага 0,21 + 0,12 = 0,33; сумарно блок інновацій та модернізації має критичну вагу через необхідність відповідності новим регламентам ЄС, зокрема механізму вуглецевого коригування імпорту. Експортери, що не інвестують у «зелений перехід» та Industry 4.0, втрачуть ринки збуту в

ЄС протягом 3-5 років. Тому державна підтримка має фокусуватися на тих, хто здатен інтегруватися у високотехнологічні ланцюги доданої вартості, а не консервувати сировинну модель);

3) затребуваність на світових ринках (вага 0,12; критерій базується на методології Export Potential Indicator (EPI) International Trade Centre, яка враховує прогнозований попит та умови торгівлі. Підтримка має надаватися секторам із зростаючим глобальним попитом (наприклад, критична сировина, MilTech), а не стагнующим ринкам);

4) репутаційний ефект (вага 0,13; в умовах війни формування бренду “Made in Ukraine” як символу стійкості та якості є нематеріальним активом, що знижує вартість залучення капіталу та страхування ризиків для всієї країни);

5) логістика (вага 0,03 – найнижчий пріоритет; низька вага пояснюється тим, що логістичні проблеми (блокування кордонів, морські коридори) є системними/інфраструктурними ризиками, які

вирішуються на рівні держави (міжурядові угоди, проекти TEN-T), а не на рівні окремого підприємства. Для індивідуальної оцінки експортера цей фактор є обмеженням, а не критерієм відбору для фінансових стимулів).

Така система ваг забезпечує збалансований підхід, де короткострокова фінансова вигода (наповнення бюджету для фінансування оборони) збалансована з довгостроковою стратегією технологічного оновлення економіки. Залучення інвестицій експортоорієнтованими компаніями у повоєнний період є складним процесом, але з правильним підходом і використанням механізмів підтримки цей процес можна зробити ефективним. Спираючись на принципи, викладені в документах Світового банку, МВФ, ЄБРР та ана-

лізуючи успішні кейси 2024–2025 років, ми систематизували основні механізми в Таблиці 2.

Важливо зазначити, що в сучасній історії економіки Україна стала першою країною, яка під час масштабної війни залучає інвестиції, а обсяги фінансування мають тенденцію до зростання в 2025–2026 роках завдяки зміні політики західних партнерів від «очікування» до активного стимулювання (програми ReArm Europe, SAFE, Ukraine Facility).

Висновки. Зміна геополітичних реалій та інтеграція до ЄС вимагають переходу від сировинної моделі до виробництва продукції з високою доданою вартістю. Ключовими драйверами цього процесу є: 1) інституційна підтримка (ефективне використання інструментів Ukraine Facility

Таблиця 2

Механізми залучення інвестицій у повоєнний період

№	Механізм	Засіб застосування механізму	Опис засобу застосування механізму
1	2	3	4
1	Підвищення довіри інвесторів через стабільність і прозорість [9]	Покращення інституційної інфраструктури	створення національних та регіональних програм з підтримки бізнесу, реформи у судовій системі, боротьба з корупцією та забезпечення політичної стабільності.
		Інформаційна прозорість	відкрита та доступна інформація про інвестиційний клімат, фінансовий стан компаній та перспективи розвитку певних секторів економіки.
		Гарантії для інвесторів	надання державних гарантій для інвесторів, страхування ризиків у випадку політичних чи економічних потрясінь.
2	Стратегічні альянси та міжнародне партнерство [10]	Пошук нових ринків	фокус на географічних і економічних зонах, де постійно зростає попит на продукцію певних секторів. Це можуть бути нові країни або регіони, які шукають постачальників після обмеження зв'язків через війну або санкції.
		Міжнародні партнерства та альянси	встановлення стратегічних альянсів з міжнародними корпораціями або ринками, щоб забезпечити стабільний експорт і взаємовигідне співробітництво.
3	Залучення міжнародних фінансових установ [11]	Програми від міжнародних фінансових організацій	співпраця з такими організаціями, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк для залучення довгострокових кредитів або грантів для відновлення інфраструктури та бізнесу.
		Проекти з міжнародними фондами	участь у спеціальних міжнародних програмах з розвитку постконфліктних економік, включаючи технічну допомогу, фінансування, консультації.
4	Відновлення та розвиток людського капіталу	Розвиток кваліфікації кадрів	відновлення системи професійного навчання та підвищення кваліфікації працівників у таких галузях, як експорт, логістика, міжнародна торгівля.
		Залучення талановитих кадрів з-за кордону	створення умов для залучення іноземних спеціалістів або українців, які працюють за кордоном, для розвитку експортоорієнтованих компаній.
5	Інноваційні фінансові інструменти для залучення капіталу	Краудфандинг та фінансування через ICO (спосіб залучення інвестицій у криптопроекти шляхом продажу їхніх цифрових токенів)	залучення фінансів через нові фінансові інструменти, такі як краудфандинг або первинні пропозиції монет (ICO) для стартапів, що займаються експортом.
		Торгівля зеленими облігаціями	якщо компанія є частиною зеленої або стійкої економіки, це може стати основою для залучення капіталу через випуск зелених облігацій.

Продовження таблиці 2

6	Стимулювання експорту через державну підтримку	Податкові пільги та субсидії	зниження податкового навантаження на експортно орієнтовані компанії або надання державних грантів для розвитку нових ринків.
		Стимулювання інфраструктури для експорту	відновлення портів, залізниць, аеропортів та інших ключових елементів інфраструктури, що підтримують експорт.
		Маркетингові підтримки та фінансування	сприяння участі компаній у міжнародних виставках, форумах та інших заходах, що дозволяють знайти нових клієнтів та партнерів.
7	Залучення приватних інвестицій [12]	Приватно-державні партнерства	стимулювання інвестицій через моделі співпраці між державою та приватними компаніями для відновлення інфраструктури або розробки нових експортних можливостей.
		Інвестування в інновації	створення умов для залучення інвесторів в інноваційні експортно орієнтовані компанії, що працюють у високотехнологічних або наукомістких галузях (IT, фармацевтика, зелена енергетика тощо).
		Створення венчурних фондів та бізнес-акселераторів	створення умов для розвитку стартапів, що працюють на зовнішні ринки, через створення венчурних фондів або бізнес-акселераторів, які підтримують нові компанії на ранніх етапах їхнього розвитку.

Джерело: складено авторами на основі [9–13]

(€50 млрд) та програм ЄС (SAFE, ReArm Europe) створює фінансовий фундамент для модернізації); 2) секторальні прориви (металургія переходить на «зелені» технології (DRI/HBI), видобувна галузь інтегрується в європейські ланцюги критичної сировини (графіт, літій), а оборонний комплекс має потенціал стати провідним експортером технологічних рішень; 3) інвестиційні інструменти

(запуск механізмів страхування воєнних ризиків (ECA) та створення спільних інвестиційних фондів (США-Україна) дозволяє залучати приватний капітал навіть до закінчення війни). Таким чином, за умови ефективного управління, послідовної реалізації реформ та підтримки бізнесу, Україна має всі шанси не лише відновити експорт, а й зайняти нові ніші на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
2. План для Ukraine Facility 2024-2027. Міністерство економіки України. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>
3. Україна презентувала власний «План Маршалла». Forbes Ukraine. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/ukraina-prezentovala-vlasniy-plan-marshala-na-sotni-storinok-ta-750-mlrd-yaku-krainu-khochut-pobuduvati-do-2032-roku-04072022-6964>
4. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Культура та інформаційна політика» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/culture-and-information-policy.pdf>
5. Ukraine Recovery Conference (URC): вебсайт. URL: <https://ua.unc-international.com/>
6. Глобальний експорт залізної руди у 2024 році сягнув 1,6 млрд т. GMK Center. URL: <https://gmk.center/ua/infographic/globalnij-eksport-zaliznoi-rudi-u-2024-roci-syagnuv-1-6-mlrd-t/>
7. Проект BGV Graphite. BGV Group Management. URL: <https://www.bgv-graphite.com.ua/about/>
8. Тума С. Г., Яковенко Я. Ю., Маслак М. В., Пирогов Д. Л., Пирогов Є. Д. Статистичний аналіз структурних зрушень у експортному потенціалі України: виклики глобалізації та перспективи адаптації. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 15. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.14941654>
9. Pisetska T. Trends in attracting foreign investments into the economy of Ukraine under conditions of war. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences*. 2023..
10. Gaidutskyi A. Attracting foreign capital: wartime case. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*. 2023. № 128. DOI: [http://doi.org/10.31617/3.2023\(128\)03](http://doi.org/10.31617/3.2023(128)03).
11. EBRD sets record investment in Ukraine in 2024 – EUR 2.4 billion // UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/>
12. Krekhivskiy O., Salikhova O. Post-war industrial modernization: internal and external resources. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*. 2022. Vol. 125, № 6. DOI: [http://doi.org/10.31617/3.2022\(125\)06](http://doi.org/10.31617/3.2022(125)06).
13. Тума С. Г., Яковенко Я. Ю., Маслак М. В., Лощенко Д. А. Трансформація експортного потенціалу України в умовах війни: стратегічне значення аграрної торгівлі з ЄС. *Економіка та управління АПК*. 2025. № 1. С. 73–81.

14. World economic outlook: Navigating global challenges / International Monetary Fund. 2025, October. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
15. Постанова Верховного Суду України у справі щодо придбання активів Dyckerhoff компанією CRH від 11 вересня 2025 року. Єдиний державний реєстр судових рішень.
16. Security Action for Europe (SAFE) Regulation / Council of the European Union. 2025, May.
17. ReArm Europe Plan / Readiness 2030. European Commission. 2025, March.

REFERENCES:

1. Plan Vidnovlennia Ukrainy [Recovery Plan of Ukraine]. Available at: <https://recovery.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Ministry of Economy of Ukraine (2024). Plan dlia Ukraine Facility 2024-2027 [Plan for Ukraine Facility 2024-2027]. Available at: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> [in Ukrainian].
3. Forbes Ukraine (2022). Ukraina prezentovala vlasnyi «Plan Marshalla» [Ukraine presented its own "Marshall Plan"]. Available at: <https://forbes.ua/inside/ukraina-prezentovala-vlasniy-plan-marshala-na-sotni-storinok-ta-750-mlrd-yaku-krainu-khochut-pobuduvati-do-2032-roku-04072022-6964> [in Ukrainian].
4. National Recovery Council from the Consequences of the War (2022). Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Kultura ta informatsiina polityka [Draft Recovery Plan of Ukraine. Culture and Information Policy]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/culture-and-information-policy.pdf> [in Ukrainian].
5. Ukraine Recovery Conference (URC). Mizhnarodna konferentsiia z pytan vidnovlennia Ukrainy [International Ukraine Recovery Conference]. Available at: <https://ua.unc-international.com/> [in Ukrainian].
6. GMK Center (2025). Hlobalnyi eksport zaliznoi rudy u 2024 rotsi siahnuv 1,6 mlrd t [Global iron ore export in 2024 reached 1.6 billion tons]. Available at: <https://gmk.center.ua/infographic/globalnij-eksport-zaliznoi-rudi-u-2024-roci-syagnuv-1-6-mlrd-t/> [in Ukrainian].
7. BGV Group Management. Proiekt BGV Graphite [BGV Graphite Project]. Available at: <https://www.bgv-graphite.com.ua/about/> [in Ukrainian].
8. Tuma, S. G., Yakovenko, Ya. Yu., Maslak, M. V., Pyrohovi, D. L., & Pyrohovi, Ye. D. (2025). Statystychnyi analiz strukturnykh zrushen u eksportnomu potentsiali Ukrainy: vyklyky hlobalizatsii ta perspektyvy adaptatsii [Statistical analysis of structural shifts in Ukraine's export potential: challenges of globalization and prospects for adaptation]. Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii, no. 15. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.14941654> [in Ukrainian].
9. Pisetska, T. (2023). Trends in attracting foreign investments into the economy of Ukraine under conditions of war. Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Economic Sciences.
10. Gaidutsykyi, A. (2023). Attracting foreign capital: wartime case. Foreign Trade: Economics, Finance, Law, no. 128. DOI: [http://doi.org/10.31617/3.2023\(128\)03](http://doi.org/10.31617/3.2023(128)03) [in English].
11. UkraineInvest (2024). EBRD sets record investment in Ukraine in 2024 – EUR 2.4 billion. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/>
12. Krekhivskyi, O., & Salikhova, O. (2022). Post-war industrial modernization: internal and external resources. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, vol. 125, no. 6. DOI: [http://doi.org/10.31617/3.2022\(125\)06](http://doi.org/10.31617/3.2022(125)06)
13. Tuma, S. G., Yakovenko, Ya. Yu., Maslak, M. V., & Loshchenko, D. A. (2025). Transformatsiia eksportnoho potentsialu Ukrainy v umovakh viiny: stratehichne znachennia ahrarnoi torhivli z YeS [Transformation of Ukraine's export potential in wartime: strategic importance of agrarian trade with the EU]. *Ekonomika ta upravlinnia APK – Economy and Administration of AIC*, no. 1, pp. 73–81 [in Ukrainian].
14. International Monetary Fund (2025). World economic outlook: Navigating global challenges. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
15. Supreme Court of Ukraine (2025). Postanova u spravi shchodo prydbання aktyviv Dyckerhoff kompaniieiu CRH [Resolution in the case regarding the acquisition of Dyckerhoff assets by CRH]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. [in Ukrainian].
16. Council of the European Union (2025). Security Action for Europe (SAFE) Regulation.
17. European Commission (2025). ReArm Europe Plan / Readiness 2030.

Sergiy Tuma, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, **Mariya Maslak**, National Technical University Kharkiv Polytechnic Institute, **Yaroslava Yakovenko**, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National Universit. **Securing Ukraine's export potential in the conditions of post-war recovery: institutional transformation, resilience and investment priorities.**

Annotation. The purpose of the article is to substantiate the organizational and economic mechanism for ensuring, restoring, and developing Ukraine's export potential under martial law and post-war recovery, with a focus on institutional transformation, the transition to a high-tech economic model, and integration into European defense and production value chains. **Methodology of research.** The achievement of the purpose set in the article is carried out with the help of the following research methods: system analysis (to study strategic documents and empirical data of 2024–2025); structural-logical analysis (to identify key drivers of sectoral transformations in metallurgy, critical raw materials extraction, and the defense industry); Multi-Criteria Decision Analysis (MCDA), specifically a combination of the Analytic Hierarchy Process (AHP) and the Weighted Sum Model (WSM), used to develop a ranking system for exporters eligible for state support; generalization method (to systematize investment instruments). **Findings.** The necessity of shifting from a raw material export model to a high-tech

*economy with deep integration into global value chains is substantiated. The influence of international support programs, particularly the Ukraine Facility, SAFE, and ReArm Europe, on macroeconomic stability is analyzed. A methodological approach to determining the priority of financial support for exporters is proposed. It is proved that in the conditions of a budget deficit, the highest weight in the ranking of candidates for state support should be given to fiscal efficiency (weight 0.22) and technical modernization/innovation (combined weight 0.33), while logistics has the lowest priority (weight 0.03). Specific mechanisms for attracting investment are identified, including war risk insurance and strategic alliances in the "green steel" and critical raw materials sectors. **Practical value.** The practical significance lies in the development of a specific ranking system for exporters, which allows the government to objectively allocate limited financial resources to companies that generate the highest tax revenues and implement "green" technologies. The proposed mechanisms contribute to the effective integration of Ukrainian business into the EU economic space, the development of the defense-industrial complex as a new export driver; and the attraction of private capital for the modernization of production facilities (brownfield and greenfield projects) even before the end of active hostilities.*

Keywords: export potential, post-war recovery, investment mechanisms, green economy, institutional transformation, resilience.

Стаття надійшла: 02.01.2026

Стаття прийнята: 16.01.2026

Стаття опублікована: 30.01.2026